

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ
ΜΑΤΑΛΑΣ ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
(Προσφυγή υπ' αριθ. 1864/18)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ
25 Μαρτίου 2021

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 44 παρ. 2 της Σύμβασης. Ενδέχεται να υποστεί αναθεωρήσεις στη φάση της εκδοτικής επιμέλειας.

Στην υπόθεση Ματάλας κατά Ελλάδος,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πρώτο Τμήμα), αφού συνεδρίασε σε Σώμα αποτελούμενο από τους:

Ksenija Turković, *Πρόεδρο,*

Krzysztof Wojtyczek,

Λίνο-Αλέξανδρο Σισιλιάνο,

Alena Poláčková,

Péter Paczolay,

Raffaele Sabato,

Lorraine Schembri Orland, *Δικαστές,*

και την Renata Degener, *Γραμματέα του Τμήματος,*

Έχοντας υπόψη:

την προσφυγή υπ' αριθ. 1864/18 που κατέθεσε στο Δικαστήριο κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας στις 4 Ιανουαρίου 2018 ο κ. Θεόδωρος Ματάλας, έλληνας υπήκοος («ο προσφεύγων»), σύμφωνα με το άρθρο 34 της Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»),

την απόφαση να κοινοποιήσει στην Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») το παράπονο βάσει του άρθρου 10 της Σύμβασης και να κηρύξει την υπόλοιπη προσφυγή απαράδεκτη,

τις παρατηρήσεις των διαδίκων,

Αφού συσκέφθηκε κεκλεισμένων των θυρών στις 16 Φεβρουαρίου 2021,

Εκδίδει την ακόλουθη απόφαση, η οποία υιοθετήθηκε την τελευταία ως άνω ημερομηνία:

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η προσφυγή αφορά την ποινική καταδίκη του προσφεύγοντος, διευθύνοντος συμβούλου ανώνυμης εταιρίας, για συκοφαντική δυσφήμιση της πρώην νομικής συμβούλου της εταιρίας. Ο προσφεύγων της είχε αποστείλει εξώδικη διαμαρτυρία στην οποία χαρακτήριζε τη συμπεριφορά της ως «αντιεπαγγελματική και αντιδεοντολογική» και την επέπληττε διότι, κατά τη γνώμη του, τον είχε ενημερώσει πλημμελώς σχετικά με τις νομικές υποθέσεις της εταιρίας.

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

2. Ο προσφεύγων γεννήθηκε το 1968 και είναι κάτοικος Κηφισιάς. Εκπροσωπήθηκε από τον κ. Γ. Παπαλάμπρο, δικηγόρο Αθηνών.
3. Η Κυβέρνηση εκπροσωπήθηκε από την αντιπρόσωπο του Πληρεξουσίου της, κα Ασημίνα Δημητρακοπούλου, Νομική Σύμβουλο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.
4. Τα πραγματικά περιστατικά, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς των διαδίκων, συνοψίζονται ως εξής:
5. Δυνάμει της από 5 Νοεμβρίου 2007 απόφασης του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, ο προσφεύγων ορίστηκε Διευθύνων Σύμβουλος της ανωνύμου εταιρίας με την επωνυμία «ΑΓΡΟΓΗ Α.Ε.» («η Εταιρία»), για το χρονικό διάστημα από 5 Νοεμβρίου 2007 έως 4 Νοεμβρίου 2008. Ο προσφεύγων, την ίδια κιόλας ημέρα από την ανάληψη των καθηκόντων του, ζήτησε από όλους τους υπαλλήλους και συμβούλους της εταιρίας να τον ενημερώσουν αναλυτικά για τα ζητήματα αρμοδιότητάς τους, ώστε να αποκτήσει εικόνα για τη κατάσταση της εταιρίας και τις εκκρεμότητές της. Το ίδιο έπραξε και με την Λ.Π., η οποία είναι δικηγόρος και παρείχε υπηρεσίες νομικού συμβούλου στην πιο πάνω εταιρία.
6. Η Λ.Π. προσήλθε στις 10 Νοεμβρίου 2007 στο γραφείο του προσφεύγοντος στην εταιρία και τον ενημέρωσε προφορικά για τις εκκρεμείς νομικές υποθέσεις της εταιρίας. Ακολούθως, στις 23 Νοεμβρίου 2007 ενημέρωσε τον προσφεύγοντα και εγγράφως σε σχέση με τα εκκρεμή νομικά ζητήματα της εταιρίας. Σύμφωνα με τον προσφεύγοντα, ο οποίος αμφισβήτησε την ακρίβεια της ενημέρωσης αυτής (χαρακτηρίζοντάς την πλημμελή), το σημείωμα που του υπέβαλε η Λ.Π. είχε έκταση μόλις έξι γραμμών και ανέφερε αόριστα ότι δεν υπήρχαν εκκρεμείς νομικές υποθέσεις της εταιρίας.
7. Στις 11 Δεκεμβρίου 2007 ο προσφεύγων, διευθύνων σύμβουλος της εταιρίας, απέστειλε στην Λ.Π. γραπτή καταγγελία της σύμβασης εργασίας της με το οποία την απομάκρυνε από τη θέση της νομικής συμβούλου της εταιρίας. Επιπλέον, της επέδωσε δύο εξώδικες δηλώσεις στις 13 και 21 Δεκεμβρίου 2007, ενημερώνοντάς την ότι είχε καταθέσει στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων την οφειλόμενη αποζημίωση λόγω της καταγγελίας της σύμβασης εργασίας της αφού η ίδια είχε αρνηθεί να παραλάβει την

αντίστοιχη επιταγή. Στις 14 Ιανουαρίου 2008 επιδόθηκε εξώδικη πρόσκληση στην Α.Π., με την οποία της ζητείτο να παραδώσει όλους τους φακέλους εκκρεμών νομικών υποθέσεων της εταιρίας που είχε στην κατοχή της και να προσέλθει στην εταιρία για να παραλάβει από το γραφείο της τα προσωπικά της αντικείμενα.

8. Στις 24 Ιανουαρίου η Α.Π. έστειλε στο προσφεύγοντα εξώδικη γνωστοποίηση ενημερώνοντάς τον ότι θα προσέλθει αυθημερόν στα γραφεία της εταιρίας για να παραδώσει τους φακέλους και ό,τι άλλο είχε στην κατοχή της σχετικό με την άσκηση των καθηκόντων της.

9. Η Α.Π. προσήλθε στα γραφεία της εταιρίας και παρέδωσε τους φακέλους σε χρόνο κατά τον οποίο απουσίαζε ο προσφεύγων. Ωστόσο, ο προσφεύγων συνέχισε να ισχυρίζεται ότι η Α.Π. δεν είχε παραδώσει όλα τα στοιχεία σχετικά με τις εκκρεμείς νομικές υποθέσεις της εταιρίας. Ως εκ τούτου, ο προσφεύγων απέστειλε στην Α.Π. την από 4 Φεβρουαρίου 2008 εξώδικη πρόσκληση-δήλωση-διαμαρτυρία-γνωστοποίηση, η οποία της επιδόθηκε στις 6 Φεβρουαρίου 2008. Με την ως άνω εξώδικη δήλωση ο προσφεύγων ισχυρίστηκε μεταξύ άλλων τα εξής:

«...καταγγέλλουμε την αντιδεοντολογική και αντιεπαγγελματική συμπεριφορά σας απέναντι στην εταιρία μας, η οποία επιδεικνύει προς εσάς μέχρι στιγμής μεγάλη ανοχή. ... Μέχρι σήμερα, παρ' όλες τις τηλεφωνικές εκκλήσεις μας και τα πολυάριθμα εξώδικα που σας έχουμε απευθύνει, εξακολουθείτε να μην μας έχετε ενημερώσει για την πορεία των δικαστικών υποθέσεων, που έχετε χειριστεί, κυρίως δε, ως προς τις εκκρεμείς δικαστικές υποθέσεις της εταιρίας μας, με μια εμμονή που εξηγείται μόνο από την εκ δόλου σας πρόθεση να βλάψετε τα συμφέροντα της εταιρίας, ενεργώντας εκδικητικά στην από μέρους μας απομάκρυνσή σας από τα καθήκοντα που σας είχαν ανατεθεί. Επιπροσθέτως, όχι μόνο δεν μας έχετε παραδώσει έναν ολοκληρωμένο και σαφή πίνακα με την πορεία και τον χειρισμό των δικαστικών υποθέσεων, αλλά και η ενημέρωση που μας έχετε μέχρι στιγμής παράσχει είναι ελλιπής και εσφαλμένη...».

10. Στις 22 Απριλίου 2008 η Α.Π. κατέθεσε μήνυση κατά του προσφεύγοντος για συκοφαντική δυσφήμιση μέσω της από 4 Φεβρουαρίου 2008 εξώδικης πρόσκλησης-δήλωσης-διαμαρτυρίας-γνωστοποίησης.

11. Στις 26 Νοεμβρίου 2014 το Μονομελές Πλημμελειοδικείο Αθηνών συζήτησε την υπόθεση. Ο προσφεύγων υποστήριξε ότι δεν είχε καμία πρόθεση να προσβάλει την

υπόληψη της Α.Π. Με την υπ' αριθ. 97314/2014 απόφασή του, το δικαστήριο έκρινε τον προσφεύγοντα ένοχο για συκοφαντική δυσφήμιση και του επέβαλε δεκάμηνη φυλάκιση με αναστολή. Ο προσφεύγων άσκησε έφεση.

12. Στις 7 Οκτωβρίου 2015 το Τριμελές Πλημμελειοδικείο Αθηνών συζήτησε την έφεση του προσφεύγοντος. Ο προσφεύγων επανέλαβε ότι οι δηλώσεις που περιλάμβανε η από 4 Φεβρουαρίου 2008 εξώδικη διαμαρτυρία βασίζονταν σε γεγονότα, καθώς η Α.Π. είχε αρνηθεί να τον ενημερώσει πλήρως σχετικά με τις εκκρεμείς νομικές υποθέσεις της εταιρίας. Επί παραδείγματι, στις 14 Ιανουαρίου 2008 πληροφορήθηκε τυχαία από τον πληρεξούσιο δικηγόρο αντιδίκου της εταιρίας ότι η υπόθεσή τους επρόκειτο να εκδικαστεί την επόμενη μέρα, ενώ η Α.Π. είχε σημειώσει ότι είχε προσδιοριστεί να συζητηθεί στις 15 Φεβρουαρίου 2008. Παρέθεσε πλήρες ιστορικό της διαφοράς ανάμεσα στον ίδιο (υπό την ιδιότητα του διευθύνοντος συμβούλου) και την Α.Π. (υπό την ιδιότητά της ως πρώην νομικής συμβούλου της εταιρίας). Ανέφερε ότι, αφού πρώτα της είχε επιδώσει πολλές εξώδικες προσκλήσεις, η Α.Π. του απάντησε τελικά στις 24 Ιανουαρίου 2008, ενημερώνοντάς τον με εξώδικη γνωστοποίηση ότι θα προσέλθει στα γραφεία της εταιρίας αυθημερόν για να παραδώσει όλους τους φακέλους των υποθέσεων που χειριζόταν. Επίσης, επικαλέστηκε το άρθρο 367 του Ποινικού Κώδικα, υποστηρίζοντας ότι προέβη στις επίμαχες δηλώσεις υπό την ιδιότητα του διευθύνοντος συμβούλου της εταιρίας στο πλαίσιο της προάσπισης των συμφερόντων της.

13. Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, με την υπ' αριθ. 34042/2015 απόφασή του, έκρινε ότι ο προσφεύγων χρησιμοποίησε εκφράσεις που δεν ήταν αναγκαίες για την προάσπιση των συμφερόντων της εταιρίας. Οι εκφράσεις που χρησιμοποίησε στην από 4 Φεβρουαρίου 2008 εξώδικη διαμαρτυρία περιλάμβαναν ψευδή γεγονότα και αυτό ο προσφεύγων το γνώριζε όταν συνέτασσε και επέδιδε αυτή την εξώδικη διαμαρτυρία, καθώς γνώριζε ότι η Α.Π. τον είχε ενημερώσει πλήρως για την πορεία των νομικών υποθέσεων της εταιρίας. Από κανένα αποδεικτικό στοιχείο δεν αποδείχθηκε ο ισχυρισμός του προσφεύγοντος περί πλημμελούς ενημέρωσής του σε σχέση με τα εκκρεμή νομικά ζητήματα που αφορούσαν την εταιρία. Ειδικότερα, το βάσιμο του εν λόγω ισχυρισμού αφενός δεν μπορούσε να συναχθεί από την ένορκη κατάθεση στο ακροατήριο του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου της νέας νομικής συμβούλου της εταιρίας

(δηλ. της αντικαταστάτριας της Α.Π.), η οποία δεν ήταν παρούσα σε καμία συνάντηση του προσφεύγοντος με την Α.Π., ενώ επιπλέον η Α.Π. δεν είχε έλθει ποτέ σε επικοινωνία μαζί της για την επίλυση οποιωνδήποτε προβλημάτων αντιμετώπιζε από την ανάληψη των καθηκόντων της. Αφετέρου καταρρίπτεται από το γεγονός ότι, όταν η Α.Π. παρέδωσε τους φακέλους στις 24 Ιανουαρίου 2008, στο πρωτόκολλο παραλαβής και παράδοσης που συντάχθηκε μεταξύ της Α.Π. και της υπαλλήλου της εταιρίας δεν καταγράφηκε οποιαδήποτε επιφύλαξη, αντίθετα αυτό υπογράφηκε ανεπιφύλακτα. Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι όσα ισχυρίστηκε ο προσφεύγων στην παραπάνω εξώδικη δήλωση αποτελούν γεγονότα και είναι ψευδή. Τα ανωτέρω ψευδή γεγονότα πληροφορήθηκαν περισσότεροι, όπως ο δικηγόρος που συνέταξε την εξώδικη δήλωση, ο δικαστικός επιμελητής που προέβη στην επίδοσή της στην Α.Π., καθώς και απροσδιόριστος αριθμός ενοίκων της πολυκατοικίας όπου στεγάζεται το γραφείο της, στο οποίο θυροκολλήθηκε η εξώδικη δήλωση εν τη απουσία της. Ως εκ τούτου, το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, με την υπ' αριθ. 34042/2015 απόφασή του, έκρινε τον προσφεύγοντα ένοχο για συκοφαντική δυσφήμιση και του επέβαλε οκτάμηνη φυλάκιση με αναστολή. Επιπλέον, απέρριψε το αίτημα του προσφεύγοντος περί αναγνώρισης στο πρόσωπό του του ελαφρυντικού του προτέρου εντίμου βίου ώστε να του επιβληθεί ελαφρύτερη ποινή.

14. Ο προσφεύγων κατέθεσε αίτηση αναίρεσης. Μεταξύ των λόγων αναίρεσης που προέβαλε ήταν εσφαλμένη εφαρμογή και ερμηνεία των άρθρων 362 και 367 του Ποινικού Κώδικα, που είχε ως αποτέλεσμα να απορριφθούν τα σχετικά επιχειρήματά του. Ειδικότερα, υποστήριξε ότι έσφαλε το δευτεροβάθμιο δικαστήριο δεχόμενο ότι όσα ισχυρίστηκε στην εξώδικη δήλωσή του για την Α.Π. είναι ψευδή, ενώ τα αληθή είναι ότι η εγκαλούσα αρνήθηκε να τον ενημερώσει παρά την πυκνή ανταλλαγή εξωδίκων προσκλήσεων για πλήρη ενημέρωση σχετικά με τις εκκρεμείς νομικές υποθέσεις της εταιρίας. Παρόλο που ο προσφεύγων είχε προσκομίσει αποδείξεις του αληθούς των δηλώσεών του, το εθνικό δικαστήριο έκρινε, χωρίς ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία, ότι γνώριζε πως οι δηλώσεις του ήταν ψευδείς. Επιπλέον, έσφαλε το πρωτοβάθμιο δικαστήριο δεχόμενο ότι έκανε γνωστό το περιεχόμενο της εξώδικης διαμαρτυρίας σε τρίτους. Οι δηλώσεις του προσφεύγοντος περιείχονταν σε έγγραφο που απευθυνόταν αποκλειστικά στην Α.Π. Δεν έκανε κάποιον ισχυρισμό

ενώπιον του δικαστικού επιμελητή, που δεν είχε υποχρέωση να αναγνώσει το περιεχόμενο του επιδοθέντος εγγράφου για να εκτελέσει την εντολή, ούτε ισχυρίστηκε τα παραπάνω γεγονότα ενώπιον των ενοίκων της πολυκατοικίας όπου βρίσκεται το δικηγορικό της γραφείο, ενώ η θυροκόλληση έγινε γιατί απουσίαζε από το χώρο εργασίας της, παρά το γεγονός ότι ο προσφεύγων δεν είχε δώσει τέτοια οδηγία στο δικαστικό επιμελητή. Τέλος, το δευτεροβάθμιο δικαστήριο έπρεπε να έχει αναγνωρίσει στο πρόσωπό του την ελαφρυντική κατάσταση του προτέρου εντίμου βίου.

15. Στις 25 Μαΐου 2017 ο Άρειος Πάγος αναίρεσε εν μέρει την απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου ως προς τη διάταξή της που απέρριψε τον αυτοτελή ισχυρισμό του κατηγορουμένου περί συνδρομής στο πρόσωπό του της ελαφρυντικής περίπτωσης του προτέρου εντίμου βίου. Όμως, ο Άρειος Πάγος, με την υπ' αριθ. 1182/2017 απόφασή του, απέρριψε τους υπόλοιπους λόγους αναίρεσης της απόφασης του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου. Ο Άρειος Πάγος έκρινε ότι η απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου περιείχε επαρκή αιτιολογία όσον αφορά τις υπόλοιπες διατάξεις της κρίσης του. Επιπλέον, ορθώς απέρριψε τον ισχυρισμό του προσφεύγοντος ότι είχε δικαιολογημένο ενδιαφέρον να αποστείλει το επίμαχο έγγραφο στην Α.Π. και ορθώς δεν εφάρμοσε εν προκειμένω το άρθρο 367 του Ποινικού Κώδικα, αφού δέχθηκε ότι η συμπεριφορά του προσφεύγοντος στοιχειοθετούσε το έγκλημα της συκοφαντικής δυσφήμισης, επί του οποίου δεν εφαρμόζεται η παραπάνω διάταξη περί άρσης του άδικου χαρακτήρα της πράξης, δοθέντος ότι αυτή εφαρμόζεται μόνον στη δυσφήμιση και την εξύβριση. Η καθαρογραφή της απόφασης έγινε στις 6 Ιουλίου 2017.

16. Η υπόθεση παραπέμφθηκε στο Τριμελές Πλημμελειοδικείο Αθηνών προκειμένου να κρίνει εκ νέου το ζήτημα των ελαφρυντικών περιστάσεων. Το δικαστήριο συζήτησε την υπόθεση στις 4 Οκτωβρίου 2017 και, αφού αναγνώρισε στον προσφεύγοντα την ελαφρυντική περίπτωση του προτέρου εντίμου βίου, τον καταδίκασε σε πεντάμηνη φυλάκιση με αναστολή.

ΣΥΝΑΦΕΣ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

I. ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

A. Ποινικός Κώδικας

17. Οι σχετικές διατάξεις του Ποινικού Κώδικα προβλέπουν τα εξής:

Άρθρο 361

Εξύβριση

- «1. Όποιος, εκτός από τις περιπτώσεις της δυσφήμισης (άρθρα 362 και 363), προσβάλλει την τιμή άλλου με λόγο ή με έργο ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή με χρηματική ποινή. Η χρηματική ποινή μπορεί να επιβληθεί και μαζί με την ποινή της φυλάκισης.
2. Όταν η προσβολή της τιμής δεν είναι ιδιαίτερα βαριά, αν ληφθούν υπόψη οι περιστάσεις και το πρόσωπο του ατόμου που προσβλήθηκε, ο υπαίτιος τιμωρείται με κράτηση ή με πρόστιμο.
3. Η διάταξη της παραγράφου 3 του άρθρου 308 έχει και σ' αυτή την περίπτωση εφαρμογή.»

Άρθρο 362

Δυσφήμιση

«Όποιος με οποιονδήποτε τρόπο ενώπιον τρίτου ισχυρίζεται ή διαδίδει για κάποιον άλλον γεγονός που μπορεί να βλάψει την τιμή ή την υπόληψή του τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών ή με χρηματική ποινή. Η χρηματική ποινή μπορεί να επιβληθεί και μαζί με την ποινή φυλάκισης.»

Άρθρο 363

Συκοφαντική δυσφήμιση

«Αν στην περίπτωση του άρθρου 362 το γεγονός είναι ψευδές και ο υπαίτιος γνώριζε ότι αυτό είναι ψευδές, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών. Μαζί με τη φυλάκιση μπορεί να επιβληθεί και χρηματική ποινή. Μπορεί επίσης να επιβληθεί και στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων κατά το άρθρο 63.»

Άρθρο 366

- «1. Αν το γεγονός του άρθρου 362 είναι αληθινό, η πράξη μένει ατιμώρητη...»

Άρθρο 367

- «1. Δεν αποτελούν άδικη πράξη: ... γ) οι εκδηλώσεις που γίνονται για την εκτέλεση νόμιμων καθηκόντων, την άσκηση νόμιμης εξουσίας ή για τη διαφύλαξη (προστασία) δικαιώματος ή από άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον και δ) σε ανάλογες περιπτώσεις.
2. Η προηγούμενη διάταξη δεν εφαρμόζεται: α) όταν οι παραπάνω κρίσεις και εκδηλώσεις περιέχουν τα συστατικά στοιχεία της πράξης του άρθρου 363 και β) αν από

τον τρόπο που πραγματοποιήθηκε ή από τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε ή δυσφήμιση προκύπτει σκοπός εξύβρισης.»

B. Κώδικας Ποινικής Δικονομίας

18. Το άρθρο 128 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας προβλέπει τα εξής:

«1. Αν ο παραλήπτης δεν βρίσκεται στην κατοικία του, το έγγραφο παραδίδεται σε έναν από τους ενήλικους συγγενείς ή υπηρέτες που συνοικούν μαζί του. Αν απουσιάζουν ή δεν υπάρχουν και αυτοί, η παράδοση γίνεται σε έναν από τους άλλους ενήλικους συνοίκους που έχουν συνείδηση των πράξεών τους και δεν συμμετέχουν στη δίκη ως αντίδικοι του ενδιαφερομένου.

...

4. Αν κανείς από όσους αναφέρονται στην παράγραφο 1 δεν βρίσκεται στην κατοικία, α) το έγγραφο πρέπει να κολληθεί στην πόρτα της κατοικίας και σε ενσφράγιστο φάκελο, επί του οποίου θα υπάρχουν μόνο τα στοιχεία του δικαστικού επιμελητή και του προς όν η επίδοση, μπροστά σε ένα μάρτυρα. Σε περιπτώσεις πολυκατοικιών, οι οποίες είναι κλειστές και δεν είναι δυνατόν να κολληθεί το έγγραφο στην πόρτα της κατοικίας, η επικόλληση μπορεί να γίνεται κατά τα ανωτέρω και στην κεντρική είσοδο της πολυκατοικίας, β) το αργότερο την επομένη εργάσιμη ημέρα μετά τη θυροκόλληση, αντίγραφο του εγγράφου... πρέπει να παραδοθεί στα χέρια του προϊσταμένου του αστυνομικού τμήματος ή σταθμού της περιφέρειας της κατοικίας... γ) το αργότερο την επόμενη εργάσιμη ημέρα από την παράδοση, σύμφωνα με την περίπτωση β', εκείνος που ενήργησε την επίδοση του εγγράφου πρέπει να ταχυδρομήσει σε εκείνον προς τον οποίο απευθύνεται η επίδοση έγγραφη ειδοποίηση στην οποία πρέπει να αναφέρεται το είδος του εγγράφου που επιδόθηκε, η διεύθυνση της κατοικίας, όπου έγινε η θυροκόλλησή του, η ημερομηνία της θυροκόλλησης, η αρχή στην οποία παραδόθηκε το αντίγραφο, καθώς και η ημερομηνία της παράδοσης....»

III. ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

19. Στις 4 Οκτωβρίου 2007 η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης υιοθέτησε το Ψήφισμα 1577 (2007) με τίτλο «Περί αποποινικοποίησης της δυσφήμισης». Τα σχετικά αποσπάσματα έχουν ως εξής:

«...

6. Οι νόμοι κατά της δυσφήμισης επιδιώκουν το νόμιμο σκοπό της προστασίας της υπόληψης και των δικαιωμάτων τρίτων. Η Συνέλευση, εντούτοις, ενθαρρύνει τα κράτη-μέλη να εφαρμόζουν τους νόμους αυτούς με άκρα αυτοσυγκράτηση καθώς ενδέχεται να παραβιάσουν σοβαρά την ελευθερία της έκφρασης. Για το λόγο αυτό, η Συνέλευση επιμένει ότι πρέπει να υπάρχουν δικονομικές δικλίδες ασφαλείας που θα παρέχουν τη δυνατότητα σε κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για δυσφήμιση να τεκμηριώνει τις δηλώσεις του προκειμένου να απαλλαχθεί από ενδεχόμενη ποινική ευθύνη.

7. Επιπρόσθετα, δηλώσεις ή ισχυρισμοί που γίνονται προς το δημόσιο συμφέρον, ακόμα και αν αποδειχθούν ανακριβείς, δεν πρέπει να τιμωρούνται εφόσον έγιναν χωρίς να γνωρίζει ο δηλών την ανακρίβειά τους και χωρίς πρόθεση να προκαλέσει βλάβη, ενώ η ακρίβειά τους είχε ελεγχθεί με τη δέουσα επιμέλεια.

...

12. Κάθε φυλάκιση επαγγελματία των μέσων ενημέρωσης συνιστά απαράδεκτο εμπόδιο στην ελευθερία της έκφρασης και συνεπάγεται ότι, παρά το γεγονός ότι το έργο τους είναι προς το δημόσιο συμφέρον, οι δημοσιογράφοι τελούν υπό την απειλή μίας δαμοκλείου σπάθης. Όταν οι δημοσιογράφοι φιμώνονται μέσω πίεσης αυτού του είδους, τις συνέπειες υφίσταται το σύνολο της κοινωνίας.

13. Η Συνέλευση επομένως έχει τη γνώμη ότι οι ποινές φυλάκισης για δυσφήμιση πρέπει να καταργηθούν χωρίς άλλη καθυστέρηση. Συγκεκριμένα, προτρέπει τα κράτη η νομοθεσία των οποίων εξακολουθεί να προβλέπει ποινές φυλάκισης – έστω και αν οι ποινές αυτές στην πραγματικότητα δεν επιβάλλονται – να τις καταργήσουν χωρίς καθυστέρηση ώστε να μη δίνεται καμία δικαιολογία, όσο αβάσιμη και αν είναι, στις χώρες εκείνες που συνεχίζουν να τις επιβάλλουν, υπονομεύοντας έτσι τις θεμελιώδεις ελευθερίες.

14. Η Συνέλευση ομοίως καταδικάζει την καταχρηστική επιδίκαση παράλογα υψηλών αποζημιώσεων και τόκων σε υποθέσεις δυσφήμισης και επισημαίνει ότι η επιδίκαση αποζημιώσεων δυσανάλογου ποσού ενδέχεται επίσης να αντιβαίνει στο άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

...

17. Η Συνέλευση ως εκ τούτου καλεί τα κράτη-μέλη:

17.1 να καταργήσουν τις ποινές φυλάκισης για δυσφήμιση χωρίς καθυστέρηση,

17.2 να εγγυηθούν ότι δεν γίνεται κατάχρηση ποινικών διώξεων για δυσφήμιση και να διασφαλίσουν την ανεξαρτησία των εισαγγελέων σε σχετικές υποθέσεις,

17.3 να προσδιορίσουν με μεγαλύτερη ακρίβεια την έννοια της δυσφήμισης στην νομοθεσία τους ώστε να αποφύγουν την αυθαίρετη εφαρμογή του νόμου και να διασφαλίσουν ότι το αστικό δίκαιο παρέχει αποτελεσματική προστασία της αξιοπρέπειας των θυμάτων δυσφήμισης,

...

17.5 να κολάζουν με φυλάκιση μόνο την παρότρυνση σε βία, τη ρητορική του μίσους και την προώθηση του αρνητισμού,

17.6 να απαλείψουν από τη νομοθεσία τους περί δυσφήμισης κάθε αυξημένη προστασία των δημοσίων προσώπων σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, και ιδιαίτερα καλεί:

...

17.7 να εξασφαλίσουν ότι, σύμφωνα με τη νομοθεσία τους, άτομα που διώκονται για δυσφήμιση έχουν στη διάθεσή τους κατάλληλα μέσα για την υπεράσπισή τους, ιδίως μέσα που βασίζονται στην απόδειξη της αλήθειας των ισχυρισμών τους και στο γενικό συμφέρον, και καλεί ιδίως τη Γαλλία να τροποποιήσει ή να καταργήσει το άρθρο 35 του νόμου της 29ης Ιουλίου 1881, το οποίο προβλέπει αδικαιολόγητες εξαιρέσεις που εμποδίζουν τον κατηγορούμενο να αποδείξει την αλήθεια της υποτιθέμενης δυσφήμισης,

17.8 να καθορίσουν εύλογα και αναλογικά ανώτατα όρια αποζημιώσεων και τόκων σε υποθέσεις δυσφήμισης ούτως ώστε να μη διακυβεύεται η βιωσιμότητα ενός κατηγορούμενου οργάνου των μέσων ενημέρωσης,

17.9 να παρέχουν κατάλληλες νομικές εγγυήσεις έναντι αποζημιώσεων και τόκων που είναι δυσανάλογοι προς την πραγματική βλάβη, ...».

I. ΠΡΟΒΑΛΛΟΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 10 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

20. Ο προσφεύγων διαμαρτύρεται ότι η ποινική καταδίκη του για συκοφαντική δυσφήμιση παραβίασε το δικαίωμά του για ελευθερία της έκφρασης. Επικαλέστηκε το άρθρο 10 της Σύμβασης, το οποίο προβλέπει τα εξής:

«1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. Το παρόν άρθρον δεν κωλύει τα Κράτη από του να υποβάλωσι τας επιχειρήσεις ραδιοφωνίας, κινηματογράφου ή τηλεοράσεως εις κανονισμούς εκδόσεως αδειών λειτουργίας.

2. Η άσκησις των ελευθεριών τούτων, συνεπαγομένων καθήκοντα και ευθύνας δύναται να υπαχθή εις ωρισμένας διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις, προβλεπομένους υπό του νόμου και αποτελούντας αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία δια την εθνικήν ασφάλειαν, την εδαφικήν ακεραιότητα ή δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, την προστασίαν της υπολήψεως ή των δικαιωμάτων των τρίτων, την παρεμπόδισιν της κοινολογήσεως εμπιστευτικών πληροφοριών ή την διασφάλισιν του κύρους και αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας.»

A. Επί του παραδεκτού

1. Τα επιχειρήματα των διαδίκων

21. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ο προσφεύγων δεν εξάντλησε τα εσωτερικά ένδικα μέσα. Ειδικότερα, στην αίτηση αναίρεσης που κατέθεσε στον Άρειο Πάγο, ο προσφεύγων δεν επικαλέστηκε τα δικαιώματά του βάσει του άρθρου 10 της Σύμβασης, ούτε παραπονέθηκε ότι η ποινή που του επεβλήθη ήταν δυσανάλογη. Ως εκ τούτου, δεν έδωσε στον Άρειο Πάγο την ευκαιρία να εξετάσει μια ενδεχόμενη παραβίαση της Σύμβασης.

22. Ο προσφεύγων αμφισβητεί αυτό το επιχείρημα. Υποστηρίζει ότι έθεσε υπόψη των εθνικών αρχών πραγματικά περιστατικά που συνιστούσαν παραβίαση των δικαιωμάτων του βάσει του άρθρου 10 της Σύμβασης. Ισχυρίζεται ότι οι δηλώσεις του αποτελούσαν αξιολογικές κρίσεις και όχι δηλώσεις σχετικά με πραγματικά γεγονότα. Αν και δεν παρέπεμψε ρητά στο άρθρο 10 της Σύμβασης, το επικαλέστηκε όμως κατ' ουσίαν ενώπιον του Αρείου Πάγου. Ειδικότερα, η αίτηση αναίρεσης περιλάμβανε επιχείρημα σύμφωνα με το οποίο έκανε τις γραπτές δηλώσεις του υπό την ιδιότητά του ως διευθύνοντος συμβούλου της εταιρίας στο πλαίσιο της προάσπισης των συμφερόντων της. Επικαλέστηκε σχετικά το άρθρο 367 του Ποινικού Κώδικα,

σύμφωνα με το οποίο οι πράξεις του δεν έπρεπε να τιμωρηθούν καθώς είχαν γίνει από δικαιολογημένο ενδιαφέρον.

2. *Η εκτίμηση του Δικαστηρίου*

23. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι ο σκοπός του κανόνα της εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων είναι να δίνεται στα Συμβαλλόμενα Κράτη η ευκαιρία να προλαμβάνουν ή να θεραπεύουν προβαλλόμενες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων προτού υποβληθούν τα σχετικά παράπονα στο Δικαστήριο (βλ., μεταξύ πολλών άλλων, *Selmouni κατά Γαλλίας* [GC], αριθ. 25803/94, παρ. 74, ECHR 1999-V, και *Remli κατά Γαλλίας*, 23 Απριλίου 1996, παρ. 33, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-II).

24. Ο κανόνας της εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων πρέπει να εφαρμόζεται με σχετική ευκαμψία και χωρίς υπερβολική τυπικότητα. Παράλληλα, η διάταξη του άρθρου 35 επιβάλλει, κατ' αρχήν, να προτείνονται ενώπιον των εθνικών δικαστικών οργάνων, τουλάχιστον κατ' ουσίαν και σύμφωνα με τους τύπους και εντός των προβλεπόμενων προθεσμιών του εσωτερικού δικαίου, οι ισχυρισμοί που πρόκειται να υποβληθούν στην συνέχεια ενώπιον των οργάνων του Στρασβούργου (βλ., μεταξύ πολλών άλλων, *Vučkonić και άλλοι κατά Σερβίας* (προδικαστική ένσταση) [GC], αριθ. 17153/11 και άλλες 29, παρ. 72, 25 Μαρτίου 2014, και *Gherghina κατά Ρουμανίας* (dec.) [GC], αριθ. 42219/07, παρ. 84-87, 9 Ιουλίου 2015).

25. Δεν είναι απαραίτητο ο προσφεύγων να επικαλεστεί ρητά ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων την παραβίαση διατάξεων της Σύμβασης, αρκεί να την επικαλεστεί κατ' ουσίαν (βλ. *Fressoz and Roire κατά Γαλλίας* [GC], αριθ. 29183/95, παρ. 39, ECHR 1999-I, και *Azinas κατά Κύπρου* [GC], αριθ. 56679/00, παρ. 38, ECHR 2004-III). Εφόσον ο προσφεύγων δεν έχει επικαλεστεί ρητά τις διατάξεις της Σύμβασης, πρέπει τουλάχιστον να έχει προτείνει συναφή επιχειρήματα ενώπιον των εθνικών δικαστικών οργάνων, προκειμένου να τους δώσει την ευκαιρία να θεραπεύσουν την προβαλλόμενη παραβίαση προτού αυτός προσφύγει ενώπιον των οργάνων του Στρασβούργου (βλ. *Gäfgen κατά Γερμανίας* [GC], αριθ. 22978/05, παρ. 142, ECHR 2010, και *Καραπαναγιώτου και άλλοι κατά Ελλάδος*, αριθ. 1571/08, παρ. 29, 28 Οκτωβρίου 2010).

26. Στην παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι ο προσφεύγων εξέθεσε πλήρως ενώπιον του Αρείου Πάγου τα σχετικά με τη διαδικασία ενώπιον του

Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Αθηνών και προέβαλε επιχειρήματα τα οποία ήταν κατ' ουσίαν συναφή προς το άρθρο 10 της Σύμβασης. Ειδικότερα, υποστήριξε ότι οι δηλώσεις του στην εξώδικη διαμαρτυρία συνιστούσαν αξιολογικές κρίσεις και ότι δεν είχε καμία πρόθεση να προσβάλει, αλλά να προασπίσει τα συμφέροντα της εταιρίας λόγω δικαιολογημένου ενδιαφέροντος υπό την ιδιότητά του ως διευθύνοντος συμβούλου (βλ. παραπάνω παρ. 14). Ο Άρειος Πάγος, από μέρους του, εξέτασε (στο πλαίσιο της δικαιοδοσίας του) τα επιχειρήματα του προσφεύγοντος και τα απέρριψε (βλ. παραπάνω παρ. 15).

27. Εν όψει των ανωτέρω, το Δικαστήριο πείθεται ότι, μέσω των επιχειρημάτων που προέβαλε ενώπιον του Αρείου Πάγου, ο προσφεύγων παραπονέθηκε, έστω και σιωπηρά, για παραβίαση του δικαιώματος ελευθερίας της έκφρασης. Στο πλαίσιο αυτό, επικαλέστηκε, τουλάχιστον κατ' ουσίαν, παραβίαση του άρθρου 10 της Σύμβασης και το εθνικό δικαστήριο εξέτασε το παράπονο αυτό. Από αυτό προκύπτει ότι έδωσε στις εθνικές αρχές την ευκαιρία που πρέπει κατ' αρχήν να δίνεται στα Συμβαλλόμενα Κράτη βάσει του άρθρου 35 παρ. 1 της Σύμβασης, δηλ. την ευκαιρία να θεραπεύσουν τις παραβιάσεις για τις οποίες κατηγορούνται (βλ. *Muršić κατά Κροατίας* [GC], αριθ. 7334/13, παρ. 72, ECHR 2016). Ως εκ τούτου, η ένσταση μη εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων που προέβαλε η Κυβέρνηση πρέπει να απορριφθεί.

28. Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η προσφυγή δεν είναι προδήλως αβάσιμη, ούτε απαράδεκτη για κάποιον άλλο λόγο βάσει του άρθρου 35 της Σύμβασης. Συνεπώς, πρέπει να κηρυχθεί παραδεκτή.

B. Επί της ουσίας

1. Τα επιχειρήματα των διαδίκων

29. Ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι η ποινή που του επεβλήθη υπήρξε άδικη, δεδομένου ότι οι αξιολογικές κρίσεις του είχαν επαρκή πραγματική βάση. Ειδικότερα, ο προσφεύγων επιχειρηματολόγησε ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων ότι η Λ.Π. δεν τον ενημέρωσε επαρκώς για τις δικασίμους που είχαν προσδιοριστεί τον Ιανουάριο του 2008 και ότι πληροφορήθηκε γι' αυτές τυχαία από τον πληρεξούσιο δικηγόρο της αντιδίκου.

30. Ο προσφεύγων, ενεργώντας υπό την ιδιότητά του ως διευθύνοντος συμβούλου της εταιρίας, χρησιμοποίησε τους επίμαχους χαρακτηρισμούς σχετικά με τη

συμπεριφορά της Α.Π. («αντιεπαγγελματική και αντιδεοντολογική») σε εξώδικη δήλωση που απευθυνόταν αποκλειστικά στην Α.Π. Το έγγραφο αυτό δεν είχε σκοπό να την προσβάλει, αλλά απλά να προασπίσει τα συμφέροντα της εταιρίας, και δεν προοριζόταν να γνωστοποιηθεί στο ευρύ κοινό. Ο προσφεύγων υποστηρίζει ότι, σύμφωνα με τη νομολογία των εθνικών δικαστηρίων (απόφαση αριθ. 487/2019 του Αρείου Πάγου), ο δικαστικός επιμελητής που πραγματοποιεί την επίδοση δεν θεωρείται τρίτος, και η γνώση του εγγράφου που επιδίδει δεν συνιστά διάδοση των ισχυρισμών που περιέχονται σ' αυτό.

31. Με την εν λόγω εξώδικη δήλωση ο προσφεύγων ζητούσε από την Α.Π. να ενημερώσει την εταιρία σχετικά με τις εκκρεμείς νομικές υποθέσεις της εταιρίας, όπως ήταν υποχρεωμένη εκ του νόμου. Τα σχόλια που περιείχε η εξώδικη δήλωση δεν στόχευαν την ίδια ως πρόσωπο, αλλά υπό την ιδιότητά της ως δικηγόρου. Ο προσφεύγων είχε εις μάτην καλέσει κατ' επανάληψη την Α.Π., ως νομική σύμβουλο της εταιρίας, να ενημερώσει την εταιρία σχετικά με τις εκκρεμείς νομικές υποθέσεις της. Συνεπώς, βρισκόταν υπό έντονη ψυχολογική πίεση και ήταν υποχρεωμένος ως διευθύνων σύμβουλος της εταιρίας να προασπίσει τα συμφέροντά της.

32. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η ελευθερία της έκφρασης δεν προστατεύει τη διάδοση γεγονότος που μπορεί να βλάψει την τιμή ή την υπόληψη προσώπου, όταν μάλιστα αυτό είναι ψευδές. Τα εθνικά δικαστήρια δέχθηκαν, κατόπιν ενδελεχούς αποδεικτικής διαδικασίας, ότι τα ψευδή γεγονότα που διέδωσε ο προσφεύγων μπορούσαν να βλάψουν την τιμή της Α.Π., λαμβανομένου υπόψη και του γεγονότος ότι περιήλθαν εις γνώση αορίστου αριθμού προσώπων. Τα γεγονότα αυτά ήταν ψευδή και ο προσφεύγων το γνώριζε. Επομένως, ο προσφεύγων υπερέβη τα όρια του δικαιώματος ελευθερίας της έκφρασης, και οι δηλώσεις του δεν ενέπιπταν εντός των ορίων αυτών, καθώς προσέβαλαν δυσανάλογα την τιμή και την υπόληψη της Α.Π.

33. Ακόμη όμως και αν γίνει δεκτό ότι υπήρξε επέμβαση στο δικαίωμα ελευθερίας της έκφρασης του προσφεύγοντος, η σχετική επέμβαση προβλεπόταν από το νόμο (ειδικότερα, τις διατάξεις των άρθρων 362-363 του Ποινικού Κώδικα, δηλ. ένα νομικό πλαίσιο απολύτως γνωστό, σαφές και προβλέψιμο) και επιδίωκε νόμιμο σκοπό (ήτοι την προστασία της προσωπικότητας, της φήμης και της υπόληψης της Α.Π.). Η Α.Π. δεν ήταν πολιτικό πρόσωπο, ώστε να υπάρχει η απαίτηση να επιδείξει μεγαλύτερο

βαθμό ανεκτικότητας, ούτε βέβαια υπήρχε κάποιο ζήτημα δημοσίου διαλόγου γενικού ενδιαφέροντος ώστε να επιτρέπεται ένας βαθμός υπερβολής ή ακόμα και πρόκλησης.

34. Τέλος, η επίμαχη επέμβαση στην ελευθερία της έκφρασης ήταν αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία. Τα εθνικά δικαστήρια, αφού έλαβαν υπόψη όλα τα κρίσιμα αποδεικτικά στοιχεία στο πλαίσιο μιας δίκαιης δίκης σύμφωνα με το άρθρο 6 της Σύμβασης, πέτυχαν μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ των συγκρουόμενων συμφερόντων. Η ποινική κύρωση που επιβλήθηκε σε βάρος του προσφεύγοντος ήταν ανάλογη και ουδόλως υπερβολική. Μάλιστα, ούτε ο ίδιος ο προσφεύγων παραπονείται για το ύψος της ποινής.

2. *Η εκτίμηση του Δικαστηρίου*

35. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι η καταδίκη του προσφεύγοντος συνιστά «επέμβαση δημόσιας αρχής» στο δικαίωμά του για ελευθερία έκφρασης και ότι τα επιχειρήματα της Κυβέρνησης πρέπει να εξεταστούν σε σχέση με τους περιορισμούς της ελευθερίας έκφρασης που προβλέπονται στην παρ. 2 του άρθρου 10. Εφόσον δεν ικανοποιεί τις απαιτήσεις της παραγράφου αυτής, η εν λόγω επέμβαση συνιστά παραβίαση της Σύμβασης. Ως εκ τούτου, πρέπει να διαπιστωθεί αν η επέμβαση αυτή «προβλεπόταν από το νόμο», επιδίωκε έναν ή περισσότερους από τους νόμιμους σκοπούς της παρ. 2 και, προκειμένου να τους πετύχει, ήταν «αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία».

(α) «Προβλεπόμενη από το νόμο» και «νόμιμος σκοπός»

36. Το Δικαστήριο κρίνει ότι η επίμαχη επέμβαση προβλεπόταν από το νόμο (ήτοι τα άρθρα 363 και 367 του Ποινικού Κώδικα) και επιδίωκε το νόμιμο σκοπό της προστασίας των δικαιωμάτων τρίτων, κατά την έννοια του άρθρου 10 παρ. 2 της Σύμβασης.

(β) Αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία

37. Στην παρούσα υπόθεση, το ζητούμενο είναι αν η επέμβαση ήταν «αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία».

(i) *Γενικές αρχές*

38. Αφότου τις διατύπωσε για πρώτη φορά στην υπόθεση *Handyside κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (7 Δεκεμβρίου 1976, Series A no. 24), το Δικαστήριο έχει επανειληπτικά επανάληψη τις γενικές αρχές που εφαρμόζει για την αξιολόγηση της αναγκαιότητας μιας επέμβασης στην ελευθερία της έκφρασης, τις συνόψισε δε στην

υπόθεση *Stoll κατά Ελβετίας* ([GC], αριθ. 69698/01, παρ. 101, ECHR 2007-V) και τις επαναδιατύπωσε πιο πρόσφατα στις υποθέσεις *Pentikäinen κατά Φινλανδίας* ([GC], αριθ. 11882/10, παρ. 87, ECHR 2015), *Bédat κατά Ελβετίας* ([GC], αριθ. 56925/08, παρ. 48, 29 Μαρτίου 2016) και *Medžlis Islamske Zajednice Brčko και άλλοι κατά Βοσνίας-Ερζεγοβίνης* ([GC], αριθ. 17224/11, παρ. 75, 27 Ιουνίου 2017):

«(i) Η ελευθερία της έκφρασης αποτελεί ένα από τα βασικά θεμέλια της δημοκρατικής κοινωνίας και μία από τις βασικές προϋποθέσεις για την πρόοδό της και την αυτοπραγμάτωση κάθε ατόμου. Υπό την επιφύλαξη της παρ. 2 του άρθρου 10 της Σύμβασης, το τελευταίο εφαρμόζεται όχι μόνο σε "πληροφορίες" ή "ιδέες" που προσλαμβάνονται θετικά ή θεωρούνται μη προσβλητικές ή αδιάφορες, αλλά και σε εκείνες που προσβάλλουν ή ενοχλούν λόγω του πλουραλισμού, της ανεκτικότητας και της ευρύτητας πνεύματος, άνευ των οποίων δεν υφίσταται μια "δημοκρατική κοινωνία". Όπως ορίζεται στο άρθρο 10, η ελευθερία αυτή υπόκειται σε εξαιρέσεις, οι οποίες... όμως, πρέπει να ερμηνεύονται συσταλτικά, ενώ η ανάγκη τυχόν περιορισμών πρέπει να αποδεικνύεται πειστικά...

(ii) Το επίθετο "αναγκαίος", κατά την έννοια του άρθρου 10 παρ. 2, συνεπάγεται την ύπαρξη μιας "πιεστικής κοινωνικής ανάγκης". Τα Συμβαλλόμενα Κράτη απολαμβάνουν ένα περιθώριο εκτίμησης όσον αφορά στην αξιολόγηση της ύπαρξης ή μη μιας τέτοιας ανάγκης, υπό την τελική, βεβαίως, αξιολόγηση του μηχανισμού ελέγχου της Σύμβασης, που επεκτείνεται τόσο στη νομοθεσία όσο και στις αποφάσεις που την εφαρμόζουν, ακόμη και αυτές των ανεξάρτητων δικαστηρίων. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο αποφαινεται σε τελευταίο βαθμό επί του ζητήματος εάν ένας "περιορισμός" της ελευθερίας έκφρασης συμβιβάζεται με το άρθρο 10 της Σύμβασης.

(iii) Κατά την άσκηση της εποπτικής του δικαιοδοσίας, έργο του Δικαστηρίου δεν είναι να υποκαθιστά τις αρμόδιες εθνικές αρχές στην κρίση τους επί της ουσίας της υπόθεσης, αλλά να ελέγχει υπό το φως του άρθρου 10 τις αποφάσεις που έλαβαν κατά την άσκηση της εκτίμησής τους. Αυτό δεν σημαίνει ότι η εποπτεία που ασκεί το Δικαστήριο περιορίζεται στο να διαπιστώνει μόνο αν το καθ' ου Κράτος άσκησε τη διακριτική του ευχέρεια εύλογα, προσεκτικά και καλόπιστα. Έργο του Δικαστηρίου είναι να εξετάζει την επίδικη επέμβαση υπό το φως του συνόλου των στοιχείων της υπόθεσης, προκειμένου να αποφανθεί αν η επέμβαση ήταν "ανάλογη προς τον

επιδιωκόμενο νόμιμο σκοπό” και αν οι λόγοι που επικαλέστηκαν οι εθνικές αρχές για να τη δικαιολογήσουν είναι “προσήκοντες και επαρκείς”... Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο πρέπει να πειστεί ότι οι εθνικές αρχές εφάρμοσαν κριτήρια τα οποία βρίσκονται σε συμμόρφωση προς τις αρχές που ενσωματώνει το άρθρο 10 και, επιπλέον, ότι βασίστηκαν σε μια αποδεκτή εκτίμηση των σχετικών πραγματικών περιστατικών...»

39. Όταν καλείται να εξετάσει την αναγκαιότητα μιας επέμβασης σε μια δημοκρατική κοινωνία προς το συμφέρον της «προστασίας της υπολήψεως ή των δικαιωμάτων των τρίτων», το Δικαστήριο μπορεί να χρειαστεί να διαπιστώσει αν οι εθνικές αρχές πέτυχαν μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ δύο συγκρουόμενων έννομων αγαθών που εγγυάται η Σύμβαση, δηλ. αφενός της ελευθερίας της έκφρασης, που προστατεύει το άρθρο 10, και αφετέρου του δικαιώματος για σεβασμό της ιδιωτικής ζωής, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 8 (βλ. *MGN Limited κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αριθ. 39401/04, παρ. 142, 18 Ιανουαρίου 2011). Προκειμένου να έχει εφαρμογή το άρθρο 8, όμως, η προσβολή της υπόληψης τρίτου πρέπει να έχει φθάσει σε ορισμένο επίπεδο σοβαρότητας και να πραγματοποιήθηκε με τρόπο που έθιγε την απόλαυση του δικαιώματος για σεβασμό της ιδιωτικής ζωής (βλ. την προαναφερθείσα απόφαση στην υπόθεση *Bédat κατά Ελβετίας*, παρ. 72, *Axel Springer AG κατά Γερμανίας* [GC], αριθ. 39954/08, παρ. 83, 7 Φεβρουαρίου 2012, και *A. κατά Νορβηγίας*, αριθ. 28070/06, παρ. 64, 9 Απριλίου 2009). Από την άλλη πλευρά, δεν είναι δυνατόν να επικαλεστεί κάποιος το άρθρο 8 παραπονούμενος για απώλεια της υπόληψής του η οποία αποτελεί προβλέψιμη συνέπεια των πράξεών του, όπως π.χ. στην περίπτωση διάπραξης εγκλήματος (βλ. την προαναφερθείσα απόφαση στην υπόθεση *Axel Springer κατά Γερμανίας*, παρ. 83, και *Sidabras και Džiautas κατά Λιθουανίας*, αριθ. 55480/00 και 59330/00, παρ. 49, ECHR 2004-VIII).

40. Σε περιπτώσεις όπου, σύμφωνα με τα παραπάνω κριτήρια, το συμφέρον της «προστασίας της υπολήψεως ή των δικαιωμάτων των τρίτων» επιβάλλει την εφαρμογή του άρθρου 8, το Δικαστήριο μπορεί να χρειαστεί να διαπιστώσει αν οι εθνικές αρχές πέτυχαν μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ δύο συγκρουόμενων έννομων αγαθών που εγγυάται η Σύμβαση, δηλ. αφενός της ελευθερίας της έκφρασης, που προστατεύει το άρθρο 10, και αφετέρου του δικαιώματος για σεβασμό της ιδιωτικής ζωής, που

κατοχυρώνεται στο άρθρο 8. Το Δικαστήριο συνόψισε πρόσφατα ως εξής τις γενικές αρχές που διέπουν τη στάθμιση αυτών των δικαιωμάτων στην απόφασή του στην υπόθεση *Perinçek κατά Ελβετίας* [GC] (αριθ. 27510/08, παρ. 198, ECHR 2015 (αποσπάσματα)):

«(i) Σε τέτοιες υποθέσεις, η έκβαση δεν πρέπει να διαφέρει ανάλογα με το αν η προσφυγή ασκήθηκε βάσει του άρθρου 8 από το πρόσωπο που εθίγη από την επίμαχη δήλωση ή βάσει του άρθρου 10 από το πρόσωπο που την έκανε, καθώς τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται και στα δύο άρθρα είναι κατ' αρχήν εξίσου σεβαστά.

(ii) Η επιλογή των μέσων εξασφάλισης της συμμόρφωσης προς το άρθρο 8 στον τομέα των σχέσεων μεταξύ των ατόμων είναι κατ' αρχήν θέμα που εμπίπτει στο περιθώριο εκτίμησης του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους, είτε οι υποχρεώσεις του είναι θετικές είτε αρνητικές. Ο σεβασμός της ιδιωτικής ζωής μπορεί να εξασφαλιστεί με διαφόρους τρόπους και ο χαρακτήρας της σχετικής υποχρέωσης εξαρτάται από το συγκεκριμένο τομέα της ιδιωτικής ζωής που θίγεται.

(iii) Ομοίως, βάσει του άρθρου 10 της Σύμβασης, τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη απολαμβάνουν ένα περιθώριο εκτίμησης όταν αξιολογούν αν και σε ποιο βαθμό είναι αναγκαία μια επέμβαση στο δικαίωμα για ελευθερία της έκφρασης.

(iv) Όμως, αυτό περιθώριο εκτίμησης τελεί υπό την τελική αξιολόγηση του μηχανισμού ελέγχου της Σύμβασης, που επεκτείνεται τόσο στη νομοθεσία όσο και στις αποφάσεις που την εφαρμόζουν, ακόμη και αυτές των ανεξάρτητων δικαστηρίων. Κατά την άσκηση της εποπτικής του δικαιοδοσίας, έργο του Δικαστηρίου δεν είναι να υποκαθιστά τα εθνικά δικαστήρια στην κρίση τους επί της ουσίας της υπόθεσης, αλλά να ελέγχει, υπό το φως του συνόλου των στοιχείων της υπόθεσης, αν οι αποφάσεις που έλαβαν κατά την άσκηση της εκτίμησής τους είναι συμβατές με τις επικαλούμενες διατάξεις της Σύμβασης.

(v) Εφόσον οι εθνικές αρχές στάθμισαν τα συγκρουόμενα έννομα αγαθά σύμφωνα με τα κριτήρια της νομολογίας του Δικαστηρίου, το Δικαστήριο θα πρέπει να έχει σοβαρούς λόγους για να υποκαταστήσει τα εθνικά δικαστήρια στην κρίση τους.»

41. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, τα κριτήρια στάθμισης αυτών των δύο δικαιωμάτων (δηλ. του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης και του δικαιώματος για σεβασμό της ιδιωτικής ζωής) είναι τα εξής: (α) η συμβολή των

επίμαχων ισχυρισμών σε μια συζήτηση γενικού ενδιαφέροντος, (β) το εύρος της δημοσιότητας που απολαμβάνει το πρόσωπο του οποίου η ιδιωτική ζωή φέρεται να θίγεται, (γ) το περιεχόμενο της επίμαχης πληροφορίας, (δ) η προηγούμενη συμπεριφορά του προσώπου η ιδιωτική ζωή του οποίου φέρεται να θίγεται και (ε) το περιεχόμενο, ο τρόπος δημοσίευσης και οι επιπτώσεις των επίμαχων πληροφοριών. Όταν εξετάζει προσφυγή που κατατέθηκε βάσει του άρθρου 10, το Δικαστήριο επίσης λαμβάνει υπόψη (στ) τη μέθοδο απόκτησης των επίμαχων πληροφοριών και το βαθμό στον οποίο ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και (ζ) τη βαρύτητα της κύρωσης που επιβλήθηκε στους δημοσιογράφους ή εκδότες (βλ., μεταξύ άλλων, *Couderc και Hachette Filipacchi Associés κατά Γαλλίας* [GC], αριθ. 40454/07, παρ. 93, ECHR 2015 (αποσπάσματα)).

42. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με απαξιωτικές δηλώσεις κατά δημόσιων αξιωματούχων σε γραπτές καταγγελίες προς τις αρχές, το Δικαστήριο εξετάζει την αναλογικότητα της επέμβασης λαμβάνοντας υπόψη (α) το περιεχόμενο και τον ακριβή τρόπο γνωστοποίησης των επίμαχων δηλώσεων, (β) το πλαίσιο στο οποίο έγιναν, (γ) το βαθμό στον οποίο επηρέασαν το θιγόμενο πρόσωπο και (δ) τη βαρύτητα των κυρώσεων που επιβλήθηκαν στον προσφεύγοντα (βλ. *Zakharov κατά Ρωσίας*, αριθ. 14881/03, 5 Οκτωβρίου 2006, *Kazakov κατά Ρωσίας*, αριθ. 1758/02, 18 Δεκεμβρίου 2008, *Sofranschi κατά Μολδαβίας*, αριθ. 34690/05, 21 Δεκεμβρίου 2010, *Siryk κατά Ουκρανίας*, αριθ. 6428/07, 31 Μαρτίου 2011, και *Marin Kostov κατά Βουλγαρίας*, αριθ. 13801/07, 24 Ιουλίου 2012).

43. Εφόσον οι εθνικές αρχές έχουν σταθμίσει τα συγκρουόμενα συμφέροντα σύμφωνα με τα κριτήρια της νομολογίας του Δικαστηρίου, το Δικαστήριο θα πρέπει να έχει πολύ σοβαρούς λόγους για να υποκαταστήσει τα εθνικά δικαστήρια στην κρίση τους (βλ. την προαναφερθείσα απόφαση στην υπόθεση *MGN Limited κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, παρ. 150 και 155, *Palomo Sánchez και άλλοι κατά Ισπανίας* [GC], αριθ. 28955/06 και άλλες 3, παρ. 57, ECHR 2011, και, πιο πρόσφατα, *Haldimann και άλλοι κατά Ελβετίας*, αριθ. 21830/09, παρ. 54-55, ECHR 2015). Κατά την άσκηση της εποπτικής του δικαιοδοσίας, το Δικαστήριο εξετάζει την επίδικη επέμβαση υπό το φως του συνόλου των στοιχείων της υπόθεσης, συμπεριλαμβανομένου του περιεχομένου

των δηλώσεων για τις οποίες καταδικάστηκε ο προσφεύγων και του πλαισίου στο οποίο έγιναν (βλ. *Radobuljac κατά Κροατίας*, αριθ. 51000/11, παρ. 57, 28 Ιουνίου 2016).

(ii) *Εφαρμογή των παραπάνω αρχών στην παρούσα υπόθεση*

44. Προκειμένου να καθορίσει την προσέγγιση που θα ακολουθήσει στην παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο πρέπει να εξετάσει την επίμαχη επέμβαση υπό το φως του συνόλου των στοιχείων της υπόθεσης, συμπεριλαμβανομένου του τρόπου διατύπωσης και του περιεχομένου των δηλώσεων για τις οποίες καταδικάστηκε ο προσφεύγων, καθώς και του πλαισίου στο οποίο έγιναν οι επίμαχες δηλώσεις (βλ. *Stankiewicz και άλλοι κατά Πολωνίας*, αριθ. 48723/07, παρ. 61, 14 Οκτωβρίου 2014, και *Nikula κατά Φινλανδίας*, αριθ. 31611/96, παρ. 44 και 46, ECHR 2002-II).

45. Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι κανείς διάδικος δεν ισχυρίζεται (ούτε προκύπτει από πουθενά) ότι οι κατηγορίες που διατυπώνονταν κατά της Α.Π. στην παραπάνω εξώδικη δήλωση αφορούσαν συμπεριφορά που είναι ποινικά κολάσιμη βάσει της εθνικής νομοθεσίας (βλ., εξ αντιδιαστολής, *White κατά Σουηδίας*, αριθ. 42435/02, παρ. 25, 19 Σεπτεμβρίου 2006, *Sanchez Cardenas κατά Νορβηγίας*, αριθ. 12148/03, παρ. 37-39, 4 Οκτωβρίου 2007, *Pfeifer κατά Αυστρίας*, αριθ. 12556/03, παρ. 47-48, 15 Νοεμβρίου 2007, και την προαναφερθείσα απόφαση στην υπόθεση *Α. κατά Νορβηγίας*, παρ. 73). Όμως, θεωρεί ότι ο χαρακτηρισμός της συμπεριφοράς της Α.Π. ως αντιεπαγγελματικής και αντιδεοντολογικής σε ένα έγγραφο που περιήλθε εις γνώση περιορισμένου αριθμού ατόμων μπορούσε όχι μόνο να βλάψει την υπόληψή της, αλλά και να έχει επιπτώσεις στον επαγγελματικό και κοινωνικό της βίο. Ως εκ τούτου, οι κατηγορίες αυτές έφθασαν ένα επίπεδο σοβαρότητας ικανό να προσβάλει τα δικαιώματα της Α.Π. βάσει του άρθρου 8 (βλ., *mutatis mutandis*, *Bergens Tidende και άλλοι κατά Νορβηγίας*, αριθ. 26132/95, παρ. 51, ECHR 2000-IV, και *Κανελλοπούλου κατά Ελλάδος*, αριθ. 28504/05, παρ. 38, 11 Οκτωβρίου 2007, οι οποίες αμφότερες αφορούσαν καταγγελίες κατά γιατρών). Συνεπώς, το Δικαστήριο οφείλει να διαπιστώσει αν οι εθνικές αρχές πέτυχαν μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ των δύο συγκρουόμενων έννομων αγαθών που εγγυάται η Σύμβαση, δηλ. αφενός της ελευθερίας της έκφρασης του προσφεύγοντος, που προστατεύεται από το άρθρο 10, και αφετέρου του δικαιώματος της Α.Π. για σεβασμό της ιδιωτικής της ζωής, που κατοχυρώνεται στο

άρθρο 8 (βλ. την προαναφερθείσα απόφαση στην υπόθεση *Axel Springer κατά Γερμανίας* [GC], παρ. 84).

46. Εφόσον οι εθνικές αρχές έχουν σταθμίσει τα δικαιώματα αυτά, το Δικαστήριο πρέπει να εξετάσει αν η αξιολόγησή τους βασίστηκε στα κριτήρια που έχει θεσπίσει το Δικαστήριο στη συναφή νομολογία του (βλ. την προαναφερθείσα απόφαση στην υπόθεση *Axel Springer κατά Γερμανίας*, παρ. 88) και αν οι λόγοι που οδήγησαν τις εθνικές αρχές να λάβουν τις επίμαχες αποφάσεις είναι προσήκοντες και ικανοί να δικαιολογήσουν την επέμβαση στο δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης (βλ. *Cicad κατά Ελβετίας*, αριθ. 17676/09, παρ. 52, 7 Ιουνίου 2016). Στο πλαίσιο αυτό, από τα κριτήρια που έχει θέσει στη νομολογία του, θα εξετάσει όσα είναι συναφή με την παρούσα υπόθεση. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι μέχρι τώρα δεν είχε την ευκαιρία να κρίνει επί υποθέσεων δυσφήμισης που αφορούσαν δηλώσεις οι οποίες έγιναν σε ιδιωτικά έγγραφα μεταξύ ιδιωτών τα οποία ο συντάκτης τους δεν προόριζε να διαδοθούν στο ευρύ κοινό, αλλά περιήλθαν εις γνώση περιορισμένου αριθμού προσώπων. Όμως, έχει κληθεί να αποφανθεί επί υποθέσεων που αφορούσαν απαξιωτικές δηλώσεις κατά δημόσιων αξιωματούχων σε γραπτές καταγγελίες προς τις αρχές (βλ. παραπάνω παρ. 42). Αν και κατά την εξέταση της ιδιότητας του αποδέκτη βαρύνουν διαφορετικά χαρακτηριστικά, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι και στους δύο τύπους υποθέσεων η δομή της συμπεριφοράς είναι ίδια, δηλ. οι ισχυρισμοί περιέχονται σε έγγραφα που δεν έγιναν γνωστά στο ευρύ κοινό (βλ. την προαναφερθείσα απόφαση στην υπόθεση *Zakharov κατά Ρωσίας*, παρ. 23). Ως εκ τούτου, ορισμένες βασικές αρχές που διατύπωσε το Δικαστήριο στο πλαίσιο της νομολογίας αυτής εφαρμόζονται, *mutatis mutandis*, και στην παρούσα υπόθεση.

(α) Το περιεχόμενο και ο ακριβής τρόπος γνωστοποίησης των επίμαχων δηλώσεων

47. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι, προκειμένου να εκτιμήσει αν η εκάστοτε επίμαχη έκφραση ήταν δικαιολογημένη, διακρίνει μεταξύ δηλώσεων σχετικά με πραγματικά γεγονότα και αξιολογικών κρίσεων. Ενώ η ύπαρξη γεγονότων αποδεικνύεται, η αλήθεια των αξιολογικών κρίσεων δεν υπόκειται σε απόδειξη. Η απαίτηση να αποδεικνύεται η αλήθεια των αξιολογικών κρίσεων είναι αδύνατον να ικανοποιηθεί και συνιστά παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης, η οποία αποτελεί θεμελιώδες συστατικό του δικαιώματος που εγγυάται το άρθρο 10. Η κατάταξη μιας

έκφρασης είτε στην κατηγορία του γεγονότος είτε σε εκείνη της αξιολογικής κρίσης εναπόκειται εν πρώτοις στις εθνικές αρχές και ειδικότερα στα εθνικά δικαστήρια. Ακόμη, όμως, και όταν μία έκφραση αποτελεί αξιολογική κρίση, θα πρέπει να υποστηρίζεται από επαρκή πραγματική βάση, ειδάλλως θα θεωρείται υπερβολική (βλ., π.χ., *Pedersen και Baadsgaard κατά Δανίας* [GC], αριθ. 49017/99, παρ. 76, ECHR 2004-XI). Ως γενικός κανόνας, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η απαίτηση να υποστηρίζεται η αξιολογική κρίση από επαρκή πραγματική βάση μπορεί να διαφοροποιείται ανάλογα με τις συγκεκριμένες περιστάσεις κάθε υπόθεσης (βλ. *De Haes και Gijssels κατά Βελγίου*, 24 Φεβρουαρίου 1997, παρ. 47, *Reports* 1997-I, και *Feldek κατά Σλοβακίας*, αριθ. 29032/95, παρ. 86, ECHR 2001-VIII).

48. Επιπλέον, το Δικαστήριο έχει δηλώσει ότι δεν έχει καμία αντίρρηση οι εθνικές αρχές να λαμβάνουν μέτρα ώστε η έννομη τάξη να αντιδρά, άμεσα και χωρίς υπερβολές, σε δυσφημιστικές καταγγελίες που είναι αβάσιμες και κακόπιστες (βλ. *Castells κατά Ισπανίας*, 23 Απριλίου 1992, παρ. 46, Series A no. 236).

49. Όσον αφορά το περιεχόμενο των δηλώσεων στην παρούσα υπόθεση, όπως παρατηρείται παραπάνω, οι δηλώσεις ισοδυναμούσαν με ισχυρισμούς περί πλημμελούς άσκησης των καθηκόντων της πρώην νομικής συμβούλου της εταιρίας, Λ.Π. Ειδικότερα, ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι η Λ.Π. δεν τον ενημέρωσε ως όφειλε, ως νέο διευθύνοντα σύμβουλο της εταιρίας, σχετικά με τις εκκρεμείς νομικές υποθέσεις της εταιρίας και ότι η συμπεριφορά αυτή ήταν αντιεπαγγελματική και αντιδεοντολογική (βλ. παραπάνω παρ. 9).

50. Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι τα εθνικά δικαστήρια κατέταξαν τις παραπάνω δηλώσεις στην κατηγορία του γεγονότος και – μετά την προαναφερθείσα αποδεικτική διαδικασία – τις χαρακτήρισαν ψευδείς (βλ. παραπάνω παρ. 13). Όμως, δεν αιτιολόγησαν πειστικά αυτό το συμπέρασμα. Αντιθέτως, απλά αξιολόγησαν αν οι εκφράσεις που χρησιμοποιούνταν στην εξώδικη δήλωση ήταν ικανές να προκαλέσουν βλάβη στην προσωπικότητα, τα δικαιώματα και την υπόληψη της εγκαλούσας (βλ., *mutatis mutandis*, *Εκδοτική Αυγή και Πρακτορείο Τύπου Α.Ε. & Κάρης κατά Ελλάδος*, αριθ. 15909/06, παρ. 33, 5 Ιουνίου 2008). Όμως, ο ρόλος του εθνικού δικαστηρίου σε τέτοιες δίκες δεν είναι να υποδεικνύουν στον κατηγορούμενο το ύψος που έπρεπε να

χρησιμοποιήσει στο πλαίσιο της άσκησης του δικαιώματός του για κριτική, όσο καυστικές και αν ήταν οι επίμαχες δηλώσεις.

51. Εν όψει του περιορισμένου αιτιολογικού της κρίσης των εθνικών δικαστηρίων, το Δικαστήριο δεν πείθεται από την προσέγγισή τους και δεν συμμερίζεται τα συμπεράσματά τους, για τους παρακάτω λόγους. Δεδομένης της διατύπωσης των δηλώσεων του προσφεύγοντος και των εξηγήσεων που έδωσε ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, το Δικαστήριο είναι της γνώμης ότι τα σχόλια του προσφεύγοντος αποτελούσαν ένα μίγμα αξιολογικών κρίσεων και δηλώσεων σχετικά με πραγματικά γεγονότα. Πείθεται ότι οι χαρακτηρισμοί που χρησιμοποίησε ο προσφεύγων για την Α.Π. – δηλ. ότι η συμπεριφορά της ήταν αντιεπαγγελματική και αντιδεοντολογική και ότι ενήργησε εκδικητικά για την απόλυσή της από την εταιρία – συνιστούν αξιολογικές κρίσεις. Όσον αφορά τις υπόλοιπες δηλώσεις που περιείχε η εξώδικη δήλωση (ήτοι ότι η Α.Π. εξακολουθούσε να μην έχει ενημερώσει πλήρως τον προσφεύγοντα σχετικά με τις εκκρεμείς υποθέσεις που χειριζόταν), αυτές δεν συνιστούν μόνο αξιολογικές κρίσεις, αλλά και (όπως δέχθηκε το δευτεροβάθμιο δικαστήριο) δηλώσεις σχετικά με πραγματικά γεγονότα που υποστήριζαν τις αξιολογικές κρίσεις του. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι ακόμα και ιδιωτικά έγγραφα που διαδίδονται σε περιορισμένο αριθμό προσώπων πρέπει να έχουν κάποια πραγματική βάση (βλ. *Bilan κατά Κροατίας* (dec.), αριθ. 57860/14, παρ. 37, 20 Οκτωβρίου 2020). Συνεπώς, το ερώτημα είναι αν μπορεί να διαπιστωθεί ότι οι αξιολογικές κρίσεις στηρίζονται σε μια επαρκώς ακριβή και αξιόπιστη πραγματική βάση ανάλογη προς το περιεχόμενο και την ένταση των δηλώσεων και ισχυρισμών του προσφεύγοντος (βλ. *Reznik κατά Ρωσίας*, αριθ. 4977/05, παρ. 46, 4 Απριλίου 2013, και *Rungainis κατά Λετονίας*, αριθ. 40597/08, παρ. 63, 14 Ιουνίου 2018).

52. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι τα εθνικά δικαστήρια προσπάθησαν να αξιολογήσουν αν οι δηλώσεις του προσφεύγοντος είναι αληθείς ή ψευδείς και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι κανένα από τα προσκομισθέντα αποδεικτικά στοιχεία δεν στηρίζει τους ισχυρισμούς του προσφεύγοντος (βλ. παραπάνω παρ. 13). Όμως, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι ο προσφεύγων προέβαλε στα εθνικά δικαστήρια διάφορα επιχειρήματα προς υποστήριξη των ισχυρισμών του (π.χ. ότι (i) η Α.Π. είχε εσφαλμένα ενημερώσει τον προσφεύγοντα ότι δικάσιμος μιας υπόθεσης της

εταιρίας είχε προσδιοριστεί για τις 15 Φεβρουαρίου 2008, ενώ στην πραγματικότητα η υπόθεση είχε προσδιοριστεί να συζητηθεί στις 15 Ιανουαρίου 2008, και (ii) ο ίδιος ενημερώθηκε τυχαία για την πραγματική ημερομηνία από τον πληρεξούσιο δικηγόρο της αντιδίκου – βλ. παραπάνω παρ. 12). Παρ' όλα αυτά, οι αποφάσεις των εθνικών δικαστηρίων δεν περιέχουν ειδική αιτιολογία προς αντίκρουση των επιχειρημάτων του προσφεύγοντος, και το μόνο σχετικό απόσπασμα αφορά την ένορκη κατάθεση της νέας νομικής συμβούλου της εταιρίας, την οποία το δευτεροβάθμιο δικαστήριο θεώρησε αναξιόπιστη (βλ. παραπάνω παρ. 13).

53. Το Δικαστήριο δεν είναι σε θέση να αξιολογήσει την αλήθεια των ισχυρισμών του προσφεύγοντος περί πλημμελούς ενημέρωσης από την Λ.Π. σχετικά με τις εκκρεμείς νομικές υποθέσεις της εταιρίας, καθώς αυτό εμπίπτει στη δικαιοδοσία των αρμόδιων εθνικών αρχών. Όμως, θεωρεί ότι η απόρριψη των σχετικών επιχειρημάτων δεν αιτιολογήθηκε επαρκώς και, ως εκ τούτου, τα εθνικά δικαστήρια δεν κατέταξαν τις δηλώσεις του προσφεύγοντος στην κατηγορία των αξιολογικών κρίσεων (οι οποίες από τη φύση τους δεν υπόκεινται σε απόδειξη) και δεν έκριναν αν είχαν επαρκή πραγματική βάση. Συνεπώς, τα εθνικά δικαστήρια δεν εξέτασαν με προσοχή τα επιχειρήματα του προσφεύγοντος σχετικά με τα δηλώσεις του, ήτοι ότι εξέφραζαν την προσωπική, υποκειμενική του άποψη, η οποία βασιζόταν σε «πραγματικά γεγονότα» κατά την προσωπική του αντίληψη. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο δεν μπορεί παρά να επισημάνει ότι τα εθνικά δικαστήρια δεν εφάρμοσαν με αυστηρότητα ένα από τα βασικά κριτήρια που έχει ορίσει στη νομολογία του σχετικά με το δικαίωμα ελευθερίας της έκφρασης (βλ. *Tolmachev κατά Ρωσίας*, αριθ. 42182/11, παρ. 50, 2 Ιουνίου 2020).

54. Όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο εκφράστηκε ο προσφεύγων, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι, ενώ οι ισχυρισμοί του προσφεύγοντος σχετικά με την επαγγελματική συμπεριφορά της Λ.Π. ήταν πολύ σοβαροί, η γλώσσα που χρησιμοποίησε δεν ήταν υπερβολική, εριστική και απρεπής. Σε συνάρτηση με το ερώτημα αν οι κυρώσεις που επιβάλλονται για παρόμοιες δηλώσεις είναι δικαιολογημένες, το Δικαστήριο έχει κάνει σαφή διάκριση μεταξύ κριτικής και προσβολής (βλ. *Skalka κατά Πολωνίας*, αριθ. 43425/98, παρ. 34, 27 Μαΐου 2003, *Uj κατά Ουγγαρίας*, αριθ. 23954/10, παρ. 20, 19 Ιουλίου 2011, και προαναφερθείσα απόφαση στην υπόθεση *Palomo Sánchez και άλλοι*, παρ. 67).

55. Όσον αφορά τον τρόπο γνωστοποίησης των δηλώσεων, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η εξώδικη δήλωση απεστάλη ιδιωτικά και ότι ο προσφεύγων δεν τη δημοσίευσε, ούτε διέδωσε με άλλο τρόπο τους ισχυρισμούς του στον έξω κόσμο. Ομοίως, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η καταγγελία συκοφαντικής δυσφήμισης ανέκυψε από την αλληλογραφία μεταξύ του προσφεύγοντος και της Α.Π. και όχι από υλικό που δημοσιεύθηκε στα μέσα ενημέρωσης, και ότι, ως εκ τούτου, οι επίμαχες δηλώσεις δεν έγιναν δημόσια (βλ. τις προαναφερθείσες υποθέσεις *Bezymyannyi κατά Ρωσίας*, παρ. 39, *Siryk κατά Ουκρανίας*, παρ. 45, και *Marin Kostov κατά Βουλγαρίας*, παρ. 46). Επί παραδείγματι, δεν έγιναν προφορικά μπροστά σε κοινό (βλ., εξ αντιδιαστολής, *Janowski κατά Πολωνίας* [GC], αριθ. 25716/94, παρ. 33, ECHR 1999-I), ούτε σε επιστολή που απευθυνόταν στο κοινό ή στα μέσα ενημέρωσης (βλ., εξ αντιδιαστολής, *Coutant κατά Γαλλίας* (dec.), αριθ. 17155/03, 24 Ιανουαρίου 2008, και *Morice κατά Γαλλίας* [GC], αριθ. 29369/10, παρ. 140, 23 Απριλίου 2015). Το γεγονός ότι ποτέ δεν δημοσιοποιήθηκαν έχει σημασία, σύμφωνα με τη σχετική νομολογία, προκειμένου να αξιολογηθεί η αναλογικότητα της επέμβασης σύμφωνα με το άρθρο 10 της Σύμβασης (βλ. *Yankov κατά Βουλγαρίας*, αριθ. 39084/97, παρ. 141, ECHR 2003-XII (αποσπάσματα)). Ούτε έγιναν οι δηλώσεις εκτός των ενδεδειγμένων διαύλων διαμαρτυρίας (βλ., εξ αντιδιαστολής, *Puzinas κατά Λιθουανίας* (no. 2), αριθ. 63767/00, παρ. 30 και 34, 9 Ιανουαρίου 2007). Ως εκ τούτου, οι τυχόν αρνητικές τους επιπτώσεις στην υπόληψη της Α.Π. υπήρξαν εξαιρετικά περιορισμένες.

(β) Το πλαίσιο στο οποίο έγιναν οι επίμαχες δηλώσεις

56. Το Δικαστήριο παρατηρεί ότι οι δηλώσεις του προσφεύγοντος έγιναν στο πλαίσιο διαφοράς ανάμεσα στον ίδιο, υπό την ιδιότητά του ως διευθύνοντος συμβούλου της εταιρίας, και της Α.Π., υπό την ιδιότητά της ως νομικής συμβούλου της εταιρίας. Ο προσφεύγων απέστειλε πλήθος εξωδίκων στην Α.Π. (βλ. παραπάνω παρ. 7). Η Α.Π., με τη σειρά της, απάντησε επιδίδοντας στον προσφεύγοντα εξώδικη γνωστοποίηση με την οποία τον ενημέρωνε ότι θα προσέλθει αυθημερόν στα γραφεία της εταιρίας για να παραδώσει τους φακέλους των εκκρεμών νομικών υποθέσεων της εταιρίας (βλ. παραπάνω παρ. 8). Η επίδοση του εγγράφου έγινε πάνω από ενάμισι μήνα αφ' ότου ο προσφεύγων ανέλαβε τα καθήκοντά του στις 5 Νοεμβρίου 2007. Από αυτό προκύπτει ότι ήδη υπήρχε ένταση μεταξύ του προσφεύγοντος και της Α.Π., καθώς ο μεν

ισχυριζόταν ότι αυτή δεν τον είχε ενημερώσει πλήρως σχετικά με τις εκκρεμείς νομικές υποθέσεις της εταιρίας, ακόμα και μετά την απόλυσή της από την εταιρία, ενώ η δε αντάλλασσε εξώδικα με τον προσφεύγοντα αμφισβητώντας τους ισχυρισμούς του και προσερχόμενη στα γραφεία της εταιρίας (χωρίς επαρκή προειδοποίηση) για να παραδώσει τους φακέλους των εκκρεμών νομικών υποθέσεων της εταιρίας μόνον αφού είχε περάσει σημαντικό χρονικό διάστημα (βλ. παραπάνω παρ. 8).

57. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι δεν προκύπτει πουθενά στο αιτιολογικό των αποφάσεων των εθνικών δικαστηρίων ότι έλαβαν υπόψη τη συνεχή διαμάχη μεταξύ του προσφεύγοντος και της εγκαλούσας. Συνεπώς, τα εθνικά δικαστήρια δεν αξιολόγησαν το πλαίσιο στο οποίο έγιναν οι δηλώσεις του προσφεύγοντος, παρ' όλο που αυτός παρέθεσε πλήρες ιστορικό της διαφοράς του με την Α.Π. (βλ. παραπάνω παρ. 12).

(γ) Ο βαθμός στον οποίο οι επίμαχες δηλώσεις επηρέασαν το θιγόμενο πρόσωπο

58. Το Δικαστήριο έχει ήδη παρατηρήσει ότι οι δηλώσεις του προσφεύγοντος μπορούσαν να έχουν δυσμενείς επιπτώσεις στον επαγγελματικό και κοινωνικό βίο της Α.Π. Εντούτοις, το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι οι δηλώσεις αυτές έγιναν σε ιδιωτικό έγγραφο που δεν προοριζόταν για δημοσιοποίηση. Αντίθετα με την εκτίμηση των εθνικών δικαστηρίων, δεν μπορεί να διαπιστωθεί ότι το περιεχόμενο του εγγράφου έγινε γνωστό σε πολλά πρόσωπα, όπως ο δικηγόρος που το συνέταξε, ο δικαστικός επιμελητής που εκτέλεσε την επίδοση ή οι ένοικοι της πολυκατοικίας όπου έγινε η επίδοση. Ειδικότερα, ο δικηγόρος και ο δικαστικός επιμελητής έλαβαν γνώση του περιεχομένου του εγγράφου στο πλαίσιο της άσκησης των καθηκόντων τους. Όσον αφορά τους ενοίκους της εν λόγω πολυκατοικίας, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 121 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, η διαδικασία θυροκόλλησης προβλέπει ότι το έγγραφο πρέπει να βρίσκεται μέσα σε ενσφράγιστο φάκελο, συνεπώς το περιεχόμενο του εγγράφου ήταν αδύνατον να γίνει γνωστό στους ενοίκους της πολυκατοικίας. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι, σε κάθε περίπτωση, τα εθνικά δικαστήρια δεν αξιολόγησαν ορθώς την περιορισμένη επίπτωση που μπορούσε να έχει το έγγραφο στην υπόληψη της Α.Π.

(δ) Η βαρύτητα των κυρώσεων που επιβλήθηκαν στον προσφεύγοντα

59. Τέλος, για να αξιολογηθεί η αναλογικότητα της επέμβασης στο δικαίωμα ελευθερίας της έκφρασης, πρέπει να ληφθούν υπόψη ο χαρακτήρας και η βαρύτητα των κυρώσεων που επιβλήθηκαν στον προσφεύγοντα (βλ. *Κατραμή κατά Ελλάδος*, αριθ. 19331/05, παρ. 38, 6 Δεκεμβρίου 2007, *Μήκα κατά Ελλάδος*, αριθ. 10347/10, παρ. 32, 19 Δεκεμβρίου 2013, και *Αθανάσιος Μακρής κατά Ελλάδος*, αριθ. 55135/10, παρ. 38, 9 Μαρτίου 2017). Στην παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη το γεγονός ότι ο προσφεύγων καταδικάστηκε σε πεντάμηνη φυλάκιση με αναστολή. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι, ενώ η επιβολή ποινικών κυρώσεων σε υποθέσεις δυσφήμισης δεν είναι αφ' εαυτής δυσανάλογη (βλ. *Radio France και άλλοι κατά Γαλλίας*, αριθ. 53984/00, παρ. 40, ECHR 2004-II, *Lindon, Otchakovsky-Laurens και July κατά Γαλλίας* [GC], αριθ. 21279/02 και 36448/02, παρ. 47, ECHR 2007-IV, και *Ziembinski κατά Πολωνίας* (no. 2), αριθ. 1799/07, παρ. 46, 5 Ιουλίου 2016), η ποινική καταδίκη αποτελεί σοβαρή κύρωση, δεδομένης της ύπαρξης και άλλων μέσων παρέμβασης και αντίκρουσης, ιδίως των αστικών ένδικων μέσων (βλ. *Frisk και Jensen κατά Δανίας*, αριθ. 19657/12, παρ. 77, 5 Δεκεμβρίου 2017). Το Δικαστήριο έχει τονίσει σε πολλές περιπτώσεις ότι η επιβολή ποινής στερητικής της ελευθερίας σε υποθέσεις δυσφήμισης είναι συμβατή με την ελευθερία της έκφρασης, όπως την εγγυάται το άρθρο 10 της Σύμβασης, μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις – ιδίως όταν έχουν γίνει άλλες σοβαρές παραβιάσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως π.χ. στην περίπτωση ρητορικής μίσους ή παρότρυνσης σε βία (βλ., *mutatis mutandis*, *Cumpănă και Mazăre κατά Ρουμανίας* [GC], αριθ. 33348/96, παρ. 115, ECHR 2004-XI, και την προαναφερθείσα απόφαση στην υπόθεση *Μήκα κατά Ελλάδος*, παρ. 33).

60. Βαριές κυρώσεις εις βάρος του προσφεύγοντος μπορούν να θεωρηθούν αναγκαίες μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Όμως, στην παρούσα υπόθεση, με δεδομένο το περιεχόμενο των δηλώσεων, τον τρόπο γνωστοποίησής τους, το πλαίσιο στο οποίο έγιναν και την επίπτωση που μπορούσαν να έχουν στην Α.Π., το Δικαστήριο δεν πείθεται ότι συντρέχει τέτοια περίπτωση και ότι, ως εκ τούτου, οι περιστάσεις της παρούσας υπόθεσης – μια ιδιωτική διαφορά μεταξύ του διευθύνοντος συμβούλου μιας εταιρίας και της πρώην νομικής συμβούλου της, η οποία δεν έφθασε στο κοινό – δεν παρέχουν καμία δικαιολογία για την επιβολή ποινής στερητικής της ελευθερίας. Μια τέτοια κύρωση από τη φύση της αναπόφευκτα λειτουργεί κατασταλτικά στην ελευθερία

της έκφρασης, και το συμπέρασμα αυτό δεν αλλάζει από το γεγονός ότι η εκτέλεση της ποινής του προσφεύγοντος ανεστάλη, δεδομένου μάλιστα ότι η ίδια η καταδίκη δεν διαγράφηκε (βλ. *Παρασκευόπουλος κατά Ελλάδος*, αριθ. 64184/11, παρ. 42, 28 Ιουνίου 2018, *Marchenko κατά Ουκρανίας*, αριθ. 4063/04, παρ. 52, 19 Φεβρουαρίου 2009, και *Malisiewicz-Gqsior κατά Πολωνίας*, αριθ. 43797/98, παρ. 67, 6 Απριλίου 2006).

(ε) Συμπέρασμα

61. Τα παραπάνω στοιχεία οδηγούν το Δικαστήριο στο συμπέρασμα ότι οι λόγοι που επικαλέστηκαν τα εθνικά δικαστήρια για να δικαιολογήσουν την επέμβαση στο δικαίωμα ελευθερίας της έκφρασης του προσφεύγοντος δεν ήταν «προσήκοντες και επαρκείς». Το Δικαστήριο έχει επίγνωση της επικουρικότητας του μηχανισμού ελέγχου που έχει θεσπίσει η Σύμβαση (βλ. *Dubská και Krejzová κατά Τσεχίας* [GC], αριθ. 28859/11 και 28473/12, παρ. 175, ECHR 2016). Ενόψει όμως του γεγονότος ότι οι λόγοι που επικαλέστηκαν τα εθνικά δικαστήρια για να δικαιολογήσουν την επίμαχη επέμβαση δεν ήταν προσήκοντες και επαρκείς, το Δικαστήριο κρίνει ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι εφάρμοσαν κριτήρια τα οποία βρίσκονται «σε συμμόρφωση προς τις αρχές που ενσωματώνει το άρθρο 10» ή ότι «βασίστηκαν σε μια αποδεκτή εκτίμηση των σχετικών πραγματικών περιστατικών». Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η επέμβαση στο δικαίωμα ελευθερίας της έκφρασης του προσφεύγοντος δεν ήταν «αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία».

62. Ως εκ τούτου, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 της Σύμβασης.

II. ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

63. Το άρθρο 41 της Σύμβασης προβλέπει τα εξής:

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της και εάν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους δεν επιτρέπει παρά μόνο ατελή εξάλειψη των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Αποζημίωση λόγω ηθικής βλάβης

64. Ο προσφεύγων αιτείται ποσό 50.000 ευρώ ως αποζημίωση λόγω ηθικής βλάβης, επικαλούμενος διάφορες επιπτώσεις της ποινικής καταδίκης του στην προσωπική και επαγγελματική του ζωή.

65. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η διαπίστωση παραβίασης συνιστά επαρκή δίκαιη ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που υπέστη ο προσφεύγων, λαμβανομένης ιδίως υπόψη της σημερινής οικονομικής συγκυρίας στη χώρα. Σε κάθε περίπτωση, το αιτούμενο ποσό κρίνεται ως υπερβολικό και αδικαιολόγητο ενόψει των περιστάσεων της υπόθεσης, καθώς και του γεγονότος ότι ο προσφεύγων δεν επικαλέστηκε παραβίαση του άρθρου 10 της Σύμβασης ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.

66. Το Δικαστήριο, κατά δίκαιη κρίση, επιδικάζει στον προσφεύγοντα το ποσό των 9.000 ευρώ ως αποζημίωση λόγω ηθικής βλάβης, συν τους φόρους με τους οποίους μπορεί να επιβαρυνθεί ο προσφεύγων.

B. Δικαστικά έξοδα

67. Ο προσφεύγων αιτείται 4.360,35 ευρώ ως αμοιβή και έξοδα των δικηγόρων του για τις διαδικασίες ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και 6.200 ευρώ για τα έξοδα του δικηγόρου του στην ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασία, προσκομίζοντας σύμβαση που συνήψε με το δικηγόρο του και η οποία προβλέπει ότι το οφειλόμενο ποσό πρέπει να κατατεθεί στον τραπεζικό λογαριασμό του δικηγόρου στο τέλος της διαδικασίας.

68. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το ποσό που ζητά ο προσφεύγων ως αμοιβή και έξοδα των δικηγόρων του για τις ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων διαδικασίες είναι υπερβολικό. Όσον αφορά τη σύμβαση νομικών υπηρεσιών σχετικά με τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου που επικαλείται ο προσφεύγων, η Κυβέρνηση παρατηρεί ότι τυχόν συμφωνία μεταξύ δικηγόρου και πελάτη για την αμοιβή του πρώτου δεν δεσμεύει το Δικαστήριο, το οποίο αποφασίζει με βάση τα κριτήρια της νομολογίας του ποιο ποσό θα επιδικάσει στον προσφεύγοντα για τη συγκεκριμένη αιτία.

69. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, ο προσφεύγων μπορεί να διεκδικήσει την επιστροφή των δικαστικών του εξόδων μόνο εφόσον αποδεικνύεται ότι είναι πραγματικά, ότι ήταν αναγκαία και ότι το ποσό στο οποίο ανέρχονται είναι λογικό (βλ., π.χ., *Editions Plon κατά Γαλλίας*, αριθ. 58148/00, παρ. 64, ECHR 2004-IV). Στην παρούσα υπόθεση, έχοντας υπόψη τα έγγραφα που έχει στη διάθεσή του και τα παραπάνω κριτήρια, το Δικαστήριο θεωρεί εύλογο να επιδικάσει τα ποσά των 3.000 ευρώ για δικαστικά έξοδα στις διαδικασίες ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και 1.200 ευρώ για δικαστικά έξοδα στις διαδικασίες ενώπιον του Δικαστηρίου – δηλ. συνολικά 4.200 ευρώ, συν τους φόρους με τους οποίους μπορεί να επιβαρυνθεί ο προσφεύγων.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

70. Το Δικαστήριο θεωρεί αρμόζον οι τόκοι υπερημερίας να υπολογίζονται με βάση το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας συν 3 εκατοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΝΩΤΕΡΩ ΛΟΓΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΟΜΟΦΩΝΑ

1. *Κηρύσσει* το παράπονο βάσει του άρθρου 10 παραδεκτό,
2. *Κρίνει* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 της Σύμβασης,
3. *Αποφασίζει*
 - (α) ότι το καθ' ου Κράτος οφείλει να πληρώσει στον προσφεύγοντα, εντός τριών μηνών από την ημερομηνία που θα καταστεί οριστική η παρούσα απόφαση, σύμφωνα με το άρθρο 44 παρ. 2 της Σύμβασης, τα παρακάτω ποσά:
 - (i) 9.000 (εννέα χιλιάδες) ευρώ, συν τους φόρους με τους οποίους μπορεί να επιβαρυνθεί το ποσό αυτό, ως αποζημίωση λόγω ηθικής βλάβης,
 - (ii) 4.200 (τέσσερις χιλιάδες διακόσια) ευρώ, συν τους φόρους με τους οποίους μπορεί να επιβαρυνθεί το ποσό αυτό, για δικαστικά έξοδα,
 - (β) ότι από τη λήξη της προαναφερθείσας τρίμηνης προθεσμίας και μέχρι την εξόφληση, θα πληρώνεται απλός τόκος επί των ανωτέρω ποσών ο οποίος θα υπολογίζεται με βάση το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας συν 3 εκατοστιαίες μονάδες.
4. *Απορρίπτει* τα υπόλοιπα αιτήματα για δίκαιη ικανοποίηση του προσφεύγοντος.

Έγινε στα Αγγλικά και κοινοποιήθηκε γραπτώς στις 25 Μαρτίου 2021 σύμφωνα με τον Κανόνα 77 παρ. 2 και 3 του Κανονισμού του Δικαστηρίου.

Renata Degener
Γραμματέας

Ksenija Turković
Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση από τα Αγγλικά του συνημμένου πρωτοτύπου εγγράφου

Αθήνα, 10 Μαΐου 2021

Ο μεταφραστής του Υπουργείου Εξωτερικών

Βασίλειος Δ. Μπελεκούκας